

БОТИР ЗОКИРОВ ЎЗБЕК МИЛЛИЙ ЭСТРАДА САНЪАТИ НОМОЁНДАСИ**Исоқов Икромжон Аслиддин ўғли***Ботир Зокиров номидаги Миллий эстрада санъати институти 2-курс талабаси***Исломова Р.Р.***Илмий раҳбар-ЎзДк ҳузуридаги Ботир Зокиров номидаги Миллий эстрада санъати институти профессори*

Мустақилликни қўлга киритган Ватанимиз ўттиз тўрт йиллик давр ичида жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрнига эга бўлиб, барча жабхаларда ривожланиш йўлидан бормоқда. Ҳар бир мамлакатнинг жаҳон айвонида ўз ўрнига эга бўлишида миллий санъатнинг ўзига хос аҳамияти салмоқли эканлиги шубҳасиздир. Янгиланаётган Ўзбекистонимизда олиб борилаётган эътиборга молик ишлар эса бунга ёрқин мисол бўла олади.

Эстрада муסיқаси таълими соҳасидаги муаммоларнинг долзарблиги ҳукуматимизнинг қарорлари билан белгиланади³⁵, уларда ўқув жараёнининг муҳимлиги ва қўлланаётган усулларнинг аҳамияти таъкидланади. Шу ўринда давлатимиз раҳбари – президент Ш.М. Мирзиёев ёш авлоднинг маънавий дунёсини шаклланда муסיқа санъатининг устиворлигини “Беш ташаббус”нинг биринчи бандида “ёшларнинг муסיқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини оширишга, истеъдодини юзага чиқаришга хизмат қилади”³⁶ дея аниқлаб бердилар. Эстрада муסיқасининг оммавийлигини назарда тутиб, ёшларни юқори бадий кийматдаги асарларга қизиқтириш, шу жумладан ўзбек эстрада санъатининг бадий етук намуналарини ўрганишга тарғиб этиш муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Зокировлар сулоласининг муסיқа санъатидаги ўрни ва аҳамияти ўзбек миллий эстрада санъатида салмоқли улушга эга. Миллий эстрада санъатининг асосчиларидан бири, замонавий ўзбек муסיқа маданиятини дунё миқёсида кенг тарғиб этиш, ижодий ва ижтимоий фаолияти билан халқимиз маънавиятини юксалтиришга беқиёс хисса қўшган санъаткор, Ўзбекистон халқ артисти Ботир Зокиров ижодий маъросининг ёш авлодни Ватанга муҳаббат ва садоқат, миллий ва умуминсоний кадрятлар руҳида тарбиялаш борасидаги улкан аҳамиятини инобатга олиб ҳамда таваллудининг 85

³⁵ 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили”да амалга оширишга оид Давлат дастурини ўрганиш бўйича илмий-услубий рисола. – Тошкент: Маънавият, 2017. – 416 б.

³⁶ Газета.UZ <https://www.gazeta.uz/uz/2019/04/03/5-tashabbus>

йиллигини кенг нишонлаш ва хотирасини абалийлаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 декабрдаги қарори Зокировлар сулоласига берилган алоҳида эътибор ва ўзбек миллий эстрада санъати ривожига қўйилган катта қадам деб ҳисоблашимиз мумкин. Бугунги кунда Зокировлар сулоласини ижодий фаолияти ва эстрада санъатимизда тутган ўрни ва уларни тарғиб этиш бўйича қатор илмий изланишлар, ижодий учрашувлар ва “Ботир Зокиров санъати давомчилари” Республика кўрик танловлари ўтказиб келинмоқда. Шу билан бирга илмий ишларда миллий эстрада санъатига эътибор қаратиб, Зокировлар сулоласининг ижодий фаолиятини назарий жиҳатларини ёритиб келаётган олимларимиз ҳам бор. Масалан Д.Муллажонов, Д.Амануллаева, Н.Аманова, Г.Турсуноваларнинг туркум мақолаларида ва илмий қарашларида Зокировлар ижодий фаолитига оид фикрлар ҳам акс топган.

Ботир ва Луиза Зокироваларнинг эстрада қўшиқларини хусусиятларини ўрганиш, миллий эстрада санъатимизнинг асл илдизини ёритиб бериш миллий эстрада муסיқасини назарий ва амалий ўқитиш методологиясини кенгайтиришга ёрдам беради, бу эса муסיқа олий таълим тизимидаги талабаларининг ижро махоратларини ривожлантириш ва эстрада санъати тарихи бўйича билимларини кенгайтиради. Олинган маълумотлар миллий эстрада соҳасида кейинги изланишлар учун асос бўлиши мумкин, “Эстрада якка хонандалиги”, “Вокал ансамбли” каби фанларни ўзлаштиришда ва ижро дастурларини бойитишда хизмат қилиши мумкин.

Жаҳон халқлари муסיқа санъати ранг-баранг ўлмас анъаналарни ўз ичига қамраб олган. Унинг ижодий, услубий, маърифий ва ижро йўналишлари ҳам талайгина. Булар орасида куйлаш билан боғлиқ анъана ва йўналишлар етакчи ўрин тутаяди. Зеро муסיқа санъатида бевосита ижод ва мумтоз ижро аллақачон инсон руҳияти ҳамда маънавий ҳаётининг ажралмас қисмига айланган. Эстрада санъати ўз замонинг руҳини, муоммоларини, армонларини, дардини, шунинг билан биргаликда инсон орзу-умидларини намойиш этадиган восита сифатида пайдо бўлган. Дардни ёки орзунини харакатда ифодалаганда ҳар икки вазиятда ҳам томоша кўрсатувчи, яъни ижрочи исътедоди асосий талаб ҳисобланган.

Инсон нега куйга, қўшиққа ошуфта бўлади? Наво оғушида гоҳо бор йўқлигини ҳам унутиб кўяди. Куй қўшиқда қандай сеҳр борки, кўнгилда меҳр уйғотади. Ботир Зокировнинг қўшиқларини тинглаган инсон мана шу саволлар гирдобиди қолади. Гоҳ миллий оҳангдаги қўшиқлардаги туғён, дардларни тингласак, гоҳо араб, эрон, ҳинд, ливан, мексиканча, итальян, сурия қўшиқларини тинглаб меҳр-мухаббат у қай миллатдан бўлишидан қатъий назар инсон қалбига бир хил дард солишини анлаймиз. Ўзбек эстрадасининг асосчиси ва ёрқин юлдузи, Ўзбекистон халқ артисти серқирра

ижодкор Ботир Зокировнинг жаҳон муסיқа санъатида ўз ўрни бор. Тиниқ майин, мафтункор драматик тенор овоз сохиби бўлган бу улуғ санъаткор бетакрор кўшиқлари билан ўзига хайкал кўйиб кетган кам сонли хонандалардан ҳисобланади. Жорий йилда таниқли эстрада хонандаси ҳаёт бўлганда 90 ёшга тўлар эди.

Ботир Каримович Зокиров — атоқли ўзбек, совет хонандаси, рассом ва адабиётшунос. Ўзбек ССР халқ артисти (1965). Турли жанрларда кўшиқлар куйлаган: ўзбек халқ кўшиқлари, ўзи басталаган кўшиқлар, ўзбек ва рус бастакорларининг кўшиқлари, шунингдек, хориж шлягерларини, асосан, асл кўринишида куйлаган, зеро, бир нечта хориж тилларини билган. Халқнинг севимли санъаткори, уни ўзбек булбули дейишган. Нафақат она юртида, балки чет давлатларда ҳам ҳануз хотирлашади. Бугунги кунда ҳам кўз ўнгимизда ёш тимсолда гавдаланувчи хонанда. Унинг кўшиқлари ҳануз жаранглайди, қилган хайрли ишлари эса яшашда давом этмоқда.

Табиат уни серкирра иқтидор ила сийлаб, энг ёркин кирраларни – ноёб овозни тақдим этган. У бор вужуди билан куйлаган: опера ариялари, ўзбек халқ кўшиқлари, совет бастакорларининг кўшиқлари, хориж шлягерлари. Унинг овози радио ва телевиденияларда жаранглаган, концертлари ҳаваскорлари орасида катта шов-шувга сабаб бўлган, яккахон концертларида ортиқча қадам босишга жой бўлмаган. Хонанданинг бой репертуари ҳам хайратга солар эди. Ушбу репертуардан моҳирона ижродаги ўзбекча кўшиқларигина ўрин олмаган — ҳозиргача ҳеч ким унинг гўзал ва

ифодали ижроси билан рақобатлаша олмайди. 60-йиллар ўзбек эстрадасида айнан унинг ижросида итальян, француз, испан, рус, юнон тилидаги кўшиқлар жаранглай бошлаган. Ботир Зокиров Ўзбекистон Давлат эстрада оркестрининг ташкилотчиларидан биридир. Ўзбек эстрада санъатининг ривожини унинг ижоди ила бошланган бўлиб, миллийлик мавзусига юзланган ўзига хос миллий чизгилари билан ажралиб туради. 1972 йил Ботир Зокиров Тошкент шаҳрида Шарқдаги илк Муסיқий-холлни яратиб, уни бошқарган, шунингдек, режисёри, бадиий раҳбари ва етакчи хонандаси ҳам бўлган. У шарқ фольклорини замонавий эстрада йўналишлари ила бирлаштириб, муסיқачилар ва кенг омма орасида унга бўлган қизиқиш уйғотишнинг уддасидан чиққан. Хонанда хали 30 ёшни қарши олмай, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артисти унвони билан тақдирланган.

Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Ислам Каримов фармони билан Ботир Зокиров ўлимидан сўнг “Буёқ хизматлари учун” ордени билан мукофотланган. Шунингдек, унинг энг катта мукофоти — бутун халқ муҳаббати ва улуғ хотираси бор.

Миллий эстрада санъатининг асосчиларидан бири, замонавий ўзбек муסיқа маданиятини дунё миқёсида кенг тарғиб этиш, ижодий ва ижтимоий фаолияти билан халқимиз маънавиятини юксалтиришга беқиёс хисса қўшган санъаткор, Ўзбекистон халқ артисти Ботир Зокиров ижодий маъросининг ёш авлодни Ватанга муҳаббат ва садоқат, миллий ва умуминсоний кадриятлар руҳида тарбиялаш борасидаги улкан аҳамиятини инобатга олиб ҳамда таваллудининг 85 йиллигини кенг нишонлаш ва хотирасини абалийлаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 2 декабрдаги қарори Зокировлар сулоласига берилган алоҳида эътибор ва ўзбек миллий эстрада санъати ривожига қўйилган катта қадам деб ҳисоблашимиз мумкин. Ботир Зокиров композиторлардан Икром Акбаровнинг "Ёр, кел", "Раъно", "Газли", "Қайдасан", "Сени эслаيمان", Мутал Бурҳоновнинг "Мафтун бўлдим", "Намедонам, чином дород", Сайфи Жалилнинг "Мажнун монолоғи", "Кечалари юлдуз санаб", Энмарк Солиҳовнинг "Куз келди яна" ва бошқа кўшиқларини куйлаб халқимизнинг эстрада санъатинига асос солган ва дурдоналар билан бойитган. Замонавий эстрада услубида қайта ишланган шарку ғарб наволари санъаткорнинг довуғини жаҳонга янада кенгроқ ёйди. Ҳиндча "Мейчале", "Нечун хаёлга чўмдинг", "Дил орзуси", эронча "Маро бебус", "Айрилиқ кўшиғи", ливанча "Гўзал", мексикача "Алвидо, муҳаббат", итальянча "Яшасин муҳаббат", сурияча "Ўтмишимга йиғлайман", мисрча "Араб тангоси" каби кўшиқларнинг ҳар бирини асл тилда, беназир ижро талқинида куйлаган. Ботир Зокировнинг муйқалам соҳиби сифатида чизган "Автопортрет", "Саратон", "Гумбазлар", "Болалик кўчаси", "Чор Минор" каби жами

200 дан ортик рангоранг асарлари шинавандаларга яхши таниш. Адабиёт ва шеърят соҳасида у бир қанча ҳикоя, очерк ва шеърлар, шунингдек, Икром Акбаров томонидан басталанган "Суғд элининг қоплони" операси учун либретто муаллифи бўлган. Киноактёр сифатида Ботир Зокиров ёш муҳандис ("Гуллар очилганда"), Рабиндрат Тагор ("Оловли йўллар"), Абдулло ("Даҳонинг ёшлиги") каби образларни яратишга муваффақ бўлган. Ботир Зокиров ижодига бағишланган "Менга кўшиқ чизиб бер", "Айтилмай қолган кўшиқ", "Ўша, ўтган кунлар" номли ҳужжатли фильмлар суратга олинган. Машҳур хонанда ўзбек эстрада санъати довуғини собиқ Иттифок республикалари, Франция, Австралия, Германия, Куба ҳамда Африка қитъаси мамлакатларида кенг ёйди.

Санъат билан ўсиб келаётган ёш эстрада хонандаларини ижро малакаларини шакллантириш ва ижро дастурларини бойитишда хонанданинг бой ижодий меъроси муҳим аҳамият касб этади. Ўзбек эстрада кўшиқчилигининг пойдевори ва асоси бўлган бу кўшиқлар ва уларда куйланган мухаббат, садоқат, хижрон туйғулари талантили ва таниқли хонандалари Б.Зокиров, Л.Зокировалар томонидан маҳорат билан куйланган. Бу кўшиқлар ҳозиргача ўз эстетик жозибасини йўқотмай ҳозирги кўштирноқ ичидаги енгил елпи кўшиқларга намуна бўла олади. Чунки бу асарлар ҳақиқий ўзбекона миллий руҳ ва юрак билан яратилган ҳамда куйланган. Проффессионал эстрада жанрида ижод қилаётган биронта эстрада хонандаси йўқки Ботир Зокировнинг кўшиқларидан завқланмаган ва ижро дастурига киритмаган. Ҳозирги даврда мамлакатимизда эстрада санъатининг ривожланиши, ушбу жанрда жаҳон мусиқаси санъати эришган барча ютуқ ва тажрибаларга суянган холда миллий эстрадамизни бойитиб, юқори поғоналарга кўтариш учун барча имкониятлар яратилган.

Мана шу имкониятлардан тўғри фойдаланиш учун, енг аввало, миллий меъросимизга мурожат этишимиз, яъни эстрада санъатимизнинг пойдеворини қурган композитор ва хонандаларнинг ижодий фаолияти, ижрочилик анъаналари, бизга қолдирган мусиқий меъросини ўрганиш замон талаби ва авлодларимизнинг бурчидир. Ботир ва Луиза Зокировалар ижро этган эстрада кўшиқлари эса эстрада хонадаларини ижрочи ва ўқитувчи сифатида шаклланишларида муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 декабрдаги "Ўзбекистон халқ артисти Ботир Зокиров таваллудининг 85 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида"ги қарори.

2. Турсунова Г. Карим Зокирови его династия в контексте музыкальной культуры Узбекистана XX века. Санъатшунослик фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертация реферати.